

Succé för största rapsprojektet någonsin



En försiktig beräkning visar att Projekt 20/20 har plockat fram verktyg som genererar resultat värda över 50 miljoner kronor per år till de svenska oljeväxtodlarna. Det motsvarar en utväxling på 10 gånger per insatt projektkrona. Bättre etableringstidpunkt i höstraps, effektivare kvävegödsling samt förbättrad trösk- och etableringsteknik är starkt bidragande faktorer.

Text & Foto: Hans Jonsson, Svensk Frötidning

Sveriges Frö- och Oljeväxtodlare och Svensk Raps AB är klart lysande stjärnor för utvecklingen av svenskt lantbruk. Att som ganska liten odlarorganisation ha drivit fram flera tunga utvecklings- och marknadsföringsprojekt de senaste åren är en bedrift. Genom "Rapsolja för hälsa och njutning" nådde man ut med budskapet om rapsoljans förträfflighet

till konsumenter, kockar och storkök. Konsumtionen av rapsolja har ökat med 30 procent under projektperioden. Vallfrö 10 000 var det största utvecklingsprojektet inom svensk vallfröodling genom tiderna. Projektet avslutades i våras och resulterade i markant höjda skördenivåer och ökad odling.

Triumfartat triumvirat

Sist men inte minst i detta framgångs-

rika triumvirat är Projekt 20/20, som väl ingen inom branschen har kunnat undgå. Projektet startade 2005 med syftet att lyfta svensk oljeväxtodling. Den 16 november 2011, var det var klang- och jubelföreställning i Linköping. Då slutredovisades projektet av fem framstående forskare till ackompanjering av nästan 200 tillresta åhörare; mestadels frågvisa och mycket intresserade oljeväxtodlare. När dagen var slut kunde man samfällt konstatera att projektet varit mycket framgångsrikt. Odlingen har ökat och av en utvecklingskostnad på 5 miljoner kronor har redskap skapats som möjliggör en årlig ökad lönsamhet i svensk oljeväxtodling med åtminstone 50 miljoner kronor – en utväxling på 10 gånger insatta medel!



MARKNAD

Henrik Strindberg, vd Svensk Raps AB

”Skördarna per hektar från våra åkrar måste öka. Projekt 20/20 har banat väg för svensk oljeväxtodling att uppfylla detta.”

Henrik Strindberg, vd Svensk Raps AB, bjöd på en dagsaktuell marknadsanalys som till fullo stödjer ställningstaganden man gjorde när Projekt 20/20 initierades. Lagren av raps börjar ta slut och RME-potentialen utnyttjas bara

till 60 procent i Europa. Övergripande konstaterade han bland annat att världens befolkning och behovet av energi ökar samtidigt som åkermarken är en begränsad resurs. Henrik konstaterade att skördarna alltså måste öka för att

försörja en alltmer krävande värld och fortsatte:

– Detta var ju syftet med Projekt 20/20, och det ska vi ha med oss idag här i Linköping när vi tar till oss de olika rön som projektet burit fram.

Göran Brynell, ordförande SFO

”Odlarna har fått en fantastisk utväxling av insatta medel.”

Bakgrunden till Projekt 20/20 var oljeväxtodlingens besvärliga läge i mitten av 2000-talet. Något drastiskt behövde göras för att höja skördarna, men också för att öka odlingen som länge legat kring 50 000 hektar. Styrelsen i Svensk Raps AB beslöt att påbörja ett projekt som skulle lyfta svensk oljeväxtodling. Målet var att höja skörden med 20 % och sänka kostnaderna med lika mycket. Det självklara namnet blev Projekt 20/20. Göran Brynell, ordförande i SFO kunde mycket nöjd konstatera att projektet varit lyckosamt för de svenska oljeväxtodlarna:

– Vi har uppnått våra mål med råge.

Projektets resultat har nått ut såväl till svenska lantbrukare som på den internationella arenan.



MARKSTRUKTUR & JORDBEARBETNING

Johan Arvidsson, SLU

”Säker etablering av våroljeväxter på styv lera är nära gränsen för vad som är fysikaliskt möjligt.”

Etableringen är det enskilt viktigaste momentet inom oljeväxtodlingen. Fröna ska gro snabbt och säkert och ge ett jämnt och livskraftigt bestånd. Betydande resurser satsades därför inom Projekt 20/20 på forskning kring markstruktur och såbäddsberedning. Johan Arvidsson, SLU, höll i projekten som finns redovisade i ett flertal artiklar i Svensk Frötidning genom åren. De små svarta fröna gäcker ibland till och med en luttrad professor som med glimten i ögat konstaterade:

– Vissa resultat var så pass svårtydda och oberäknliga att jag ibland funderade på att sluta med oljeväxtförsök!

Det gjorde han dock inte till stor glädje för oljeväxtnäringen, och några viktiga resultat ses i tabellen nedan.



Omsorgsfull etablering av våroljeväxter lönar sig

Frageställning: Hur påverkas etablering och skörd av:	Svar/resultat av Projekt 20/20:
Såtidpunkt?	Sådd i normal tid inför en period med varmt väder gav högst skörd och plantantal.
Såddjup?	Ska i normala fall ligga kring 3 cm. Problemet är vid höga lerhalter där tillräcklig fukt ofta inte finns förrän vid 4-5 cm djup. Om väderläget är torrt fungerar djup sådd bättre än grund. En svår kombination och nödtorft att knäcka.
Harvningsintensitet?	Snåla inte med harven – 4 harvningar har ofta gett bättre etablering än med 2.
Plöjningsfritt jämfört med plöjning?	Plöjningsfritt fungerar bra till våroljeväxter men ger ofta något sämre uppkomst jämfört med plöjning. Enbart grund bearbetning på hösten med tallrikskultivator kan vara otillräcklig.



Johan Arvidsson, SLU , forts.

”Olika etableringsmetoder i höstraps har gett ungefär samma resultat. Ingen behöver alltså åka härifrån och känna att man gjort fel!”

Även i höstraps är etableringen helt central för ett lyckat odlingsresultat. Frågorna man bland annat ville besvara var: Är höstraps mer packningskänslig än övriga grödor? Hur påverkas etablering, tillväxt och skörd av olika bear-

betningssystem? Vilken bearbetning ger bäst ekonomi?

Det visade sig att höstraps är mer känslig för packning än spannmålsgrödor och ger i medeltal något lägre skörd vid plöjningsfri odling. Årsmånen spelar dock stor roll. Blöta höstar går plöjning ofta bättre medan plöjningsfri odling ofta vinner på en torrare höst.

Några andra erfarenheter vid jämförelse av olika etableringar var att plöjningsfritt ofta medför större risker när

grödan utsätts för stora påfrestningar, till exempel vid sen sådd, stora nederbördsmängder och långvarig vinter. Djupluckring ger sällan utslag i skörd. Den så kallade Vemmerlovsmetoden ger färre plantor och kräver ökad utsädesmängd, men ger fullgod skörd.

Sammantaget är det små skillnader i lönsamhet mellan de olika systemen om hänsyn även tas till ökade kemikaliekostnader i de plöjningsfria systemen. Kultivatorsädden ligger dock på ett litet plus.

TRÖSKNING

Gunnar Lundin, JTI

”Gå samman och investera i förlängt skärbord och sidokniv. Här finns det många tusenlappar att tjäna.”

Etablering är viktigt, men det är också väldigt betydelsefullt att få med så mycket som möjligt i tröskan vid skörd. Projekt 20/20 anlidade Gunnar Lundin vid JTI för genomförandet av studier av skärbordsförluster. Studien kompletterade liknande studier utförda i mitten av 1980-talet. Han genomförde även studier av trösksådd vilket är ett mycket

intressant innovativt steg för att försöka hitta en ny och effektiv etableringsmetod i höstraps

Skärbordsförluster kan minskas

Stillstudierna gav mycket tydliga resultat i linje med tidigare försök. Genom att använda förlängt skärbord och sidokniv minskades spillet med cirka 100 kilo per hektar. Det handlar alltså om många tusenlappar över flera år och lite större arealer. Samtidigt ökade kapaciteten vid skörd. En investering i denna utrustning kräver cirka 75 hektar raps.

– Det är läge att gå samman om denna investering, tipsade Gunnar Lundin.

Så med tröskan

Det är alltid ont om tid att så höstoljeväxterna. Hur skulle det fungera att så dessa med tröskan? Gunnar Lundin tog tag i frågeställningen och utrustning införskaffades från Tyskland. Såaggregatet placerades bakom skärbordet och fröna landade i jorden i stubben och med halmen ovanpå.

Skörden blev samma eller något lägre jämfört med konventionell sådd – dock medförde trösksådd större utvintring. Gunnar Lundin sammanfattade trösksådden som tekniskt elegant samt extremt tids- och bränslebesparande.

– Men den sänker tröskans kapacitet och kräver mycket av föraren.

VÄXTSKYDD

Göran Gustafsson, Jordbruksverket

”Med vår odling av höst- och vår-oljeväxter var det inte oväntat att resistensproblem mot rapsbaggar tidigt dök upp i Sverige.”

Höst- och vårraps angrips av ett koppel insekter. Göran Gustafsson på Jordbruksverkets växtskyddscentral, har studerat dessa intensivt. Mest på tapeten har resistensproblematiken i rapsbaggar varit, men även problem med jordloppor i våroljeväxter har varit högaktuellt.

Arbetet har landat i en stor medvetenhet om vikten av att behandla långsiktigt strategiskt rätt. Inför 2012 lyder således råden:

- Använd befintliga bekämpningströsklar
- Undvik sena behandlingar
- Växla mellan preparat med olika verkningsätt

Stort hopp står till Ple-num och Avaunt som kan bli registrerade för användning 2012 och framåt. Dessa preparat är av annan typ än hitintills använda insekticider i oljeväxter och lider därmed inte av resistensproblem.



SÅTIDPUNKT HÖSTRAPS

Albin Gunnarson, Svensk Raps AB

”Varje dygns senare såtid sänker rapsskörden med 45 kilo per hektar, vilket motsvarar cirka 160 kronor per hektar och dygn.”

Albin Gunnarson var inte ”bara” projektledare för Projekt 20/20, han deltog aktivt i flera av delprojekten. Ett av dessa var frågan om såtid och sortvalets betydelse vid oljeväxtodling. Resultaten är numera allmängods och har redovisats vid ett otal tillfällen.

Det gäller att så i tid. Resultaten visar att varje dygns senare såtid sänker rapsskörden med 45 kilo per hektar, vilket

motsvarar cirka 160 kronor per hektar och dygn.

– Vi sår egentligen alltid lite för sent i Sverige och kanske kan vi inte fullt ut utnyttja de olika förbättrade odlingsmetoder vi forskat fram, manade Albin med emfas!

Sammanfattningsvis betonade Albin att höstraps ska sås med max 50–60 plantor per kvadratmeter (hybrid-linje), ska gödslas tillräckligt med N på hösten samtidigt som ogräs och spillsäd ska bekämpas. Dåliga förhållanden kan aldrig kompenseras med högre utsädesmängd eller mer kväve.

KVÄVE I HÖSTRAPS

Lena Engström, SLU och Albin Gunnarson

”Rätt gödning av raps ger bra ekonomi inte bara i oljeväxterna utan även i efterföljande höstvetegröda.”

Kväve i dagens lantbruk handlar både om tillväxt/odlingsekonomi och miljö. Lena Engström vid SLU Skara genomförde ett imponerande arbete med dessa frågor. Kväve är rapsgödningens viktigaste näringsämne inte minst på hösten. Studierna visar att bäst netto och kvävehushållning för rapssäd i normal tid med stråsäd som förfrukt är 70 kilo N på hösten. Maximalt tillåten mängd ligger dock på 60 kilo kväve, men hade det inte varit för projektets studier hade bara 50 kilo N per hektar varit tillåtet.

Man har noterat att det är en god idé att flytta kväve från våren till hösten. Det ger ett bättre netto och lägre totalgiva kväve. Man har också kunnat konstatera att ju bättre rapsen är på hösten ju lägre giva på våren är motiverad. På miljösidan visar studierna att en ökning av kvävegivan på hösten från 30 till 60 kilo inte påverkar utlakningen av kväve så länge grödan trivs och är i god tillväxt.

Som förfrukt till höstvet har raps visat sig varit ypperlig. Kväveeffekten gynnar vetets samtliga skördekomponenter positivt.



Projekt 20-20, ett framgångsprojekt!

BAKGRUND

Projektet initierades vintern 2004/2005 för att lyfta svensk oljeväxtodling för att möta en tydligt ökande efterfrågan på rapssäd. Man ville stärka odlingsekonomi genom höjda skördar (+ 20 %) och sänkta odlingskostnader (- 20 %). Detta för att säkerställa en oljeväxtodling på minst 100 000 hektar även i tider av sämre rapspriser.

En projektgrupp bildades med Albin Gunnarson som projektledare som tog fram viktiga fokusområden och knöt forskare till projektet.

FOKUS

Några huvudområden som projektet har satsat på är: markstruktur, skördeteknik, kväveutnyttjande, odlingssäkerhet och etablering.

FINANSIERING

Det är i huvudsak de svenska oljeväxtodlarna som stått för projektkostnaden på totalt 5 miljoner kronor. Även ägarbolagen i Svensk Raps AB har tillfört ekonomiska muskler till verksamheten.

REDOVISNING

Projektet har löpande redovisats på projektets hemsida och i ett stort antal artiklar i fackpressen. Rapskonferensen i Linköping den 16 november 2011 sammanfattade de viktigaste resultaten. Konferensföredragen m. fl. publikationer från projektet finns samlade på www.svenskraps.se

NYTTA

En försiktig beräkning visar att Projekt 20/20 har plockat fram verktyg för de svenska oljeväxtodlarna vilka genererar resultat värda över 50 miljoner kronor per år, eller 10 gånger insatt krona. Bättre etableringstidpunkt i höstraps, effektivare kvävegödning, trösk- och etableringsteknik är starkt bidragande faktorer till detta.